

Zgodbe izza peči

Iz časovnega mozaika poseljevanja, preoblikovanja in vzdrževanja Doline so se rojevale zgodbe o junakih, hudobcih in dobrih ljudeh. Zgodbe, ki jih poznam, je v moji mladosti pletel Katrn Fronc. Bil je vlakovodja, lovec in vaški klavec. Zgodbe sem poslušal na rovtu, ko smo pospravljali seno, ob domači veselici, ko smo klali prašiče, in včasih, ko me je vzel s seboj opazovat divjad. Pozimi smo jih velikokrat ponavljali za pečjo, ko smo pregrevali otrple ude od večurnega potepanja po snegu.

Pravljlična bitja naše vasi so: Kostihromp, skrivnosten duh mutec, ki ne zna govoriti. Vedno le ponoči spušča globoko doneče glasove in živi v kletih, v praznih sodih. Po pripovedi je to duh neubogljivega fanta iz časov, ko so Turki križarili po naših krajih. Ni ubogal staršev, Turki so ga ujeli in odpeljali s seboj, a se nikoli ni vrnil. Pojavi se tam, kjer so neubogljivi otroci, ter jih zva blja k sebi. Če se otroci ne poboljšajo, jih lahko vzame s seboj in se ne morejo več vrniti k staršem. Perkmandelc Vršičnik, lovec, čuvaj gozda in živali ter stražar rudarja Stopstrana, ki v pobočju Češnevca ter Vršičev išče dragocene kovine. Stopstran je s svojimi izkopavanji že sprožil nekaj zemeljskih zdrsov ter s tem zmanjšal življenjski prostor gamsom in drugim živalim. Pri zadnjem zdrsu je odneslo tudi njegove shrambe, v katerih je imel zalogo češenj. Te so se raztresle po pobočju in iz njih je zraslo ogromno dreves. Pobočje se zato imenuje Češnjevce. Vršičnik je majhen siv mož, plavih prodornih oči, oblečen v zeleno obleko, ki s spreminjanjem narave spreminja barve, skrbi tudi za zimsko proženje plazov. To mu gre dobro od rok, saj ne pomnimo, da bi plazovi zasuli kakšno žival, kaj šele človeka. Vršičnik ve, kje so Francozi ob umikanju zakopali zaklad. Ko se bo odločil, ga bo pokazal tistemu, ki ima pravilen odnos do narave, zemlje, gozdov in živali. Tega išče tudi Stopstran, vendar ga Vršičnik zna vedno odvrniti od bližine zakopanega. Špicparkelj Drmašnik kraljuje v soteski Dobršnika in v rovih, kjer so kopali surovino za mavec - gips. Podoben je gamsu, le da ima namesto črnih pramen rdeče in dolg rdeč jezik ter špičaste - koničaste rogove. V rovih ima narejena zajetja za vodo. Vodo spušča preko slapov in odganja radovedneže. Z odmevi vabi pohodnike z Rogarjevega rovta v Drmašlo, kjer jih zajame in spremeni v sužnje, ki baje delajo za vodo podzemno povezavo s koroškimi jezери. Glavni ventil za v hribu zajeto vodo je zataknen s hribom Rigel in če bomo Drmašnika s premočnimi posegi v naravo razjezili, bo odmaknil Rigel in odplaval vse hiše do Jesenic. Honorarno je tudi v ekipi Miklavža. Jelen Suhec vse, ki spijo v seniku, vsako jutro poliže po licih in jim jemlje jutranji sladki spanec ter s tem preprečuje rast. Jelen nastopi v svoji vlogi zlasti v času spravila sena, saj drugače se v senu ne spi. Ko smo zvečer na Rovtu pripravljali vsak svoje ležišče, so nas starejši opozorili, da moramo s senom zadelati vse špranje in zlasti večje odprtine, da ne bo zjutraj prišel Jelen Suhec in nas z mrzlim jezikom oblizal. Zaradi mrzlega dotika se bomo prezgodaj zbudili in brez jutranjega spanca ne bomo

več rasli. Seveda smo vse luknje in špranje zabasali, a Suhec je vedno našel prostor za svoj tanek in mrzel jezik. Ni pa imel takega učinka, ker je bilo zaradi naše dosledne večerne priprave prostora vse skupaj le nežen dotik. Ime Suhec je dobil zaradi svojega domovanja v hribu Suha.

Jože Kobentar

Rogarjevi

To ni zgolj opis Rogarjev in njihovih potomcev temveč vseh staroselcev, ki so poselili dolino v časih, ko še ni bilo pogojev za poljedelstvo in živinorejo, kaj šele za kakšno drugo dejavnost. Seveda pa so posamezni deli zapisa samo o Rogarjevih in so opisani po spominih in ustnem izročilu.

Gornjesavska dolina (Dolina) je bila pozno poseljena. Njena naravna povezava s Kanalsko in Ziljsko dolino je vplivala na prihod prebivalcev zlasti iz teh dolin in pozneje tudi iz ljubljanske smeri. Po Dolini je včasih vodila tudi rimska cesta kot povezava ljubljanske in koroške kotline. Prebivalci Doline so preživelih Turke, Francoze in Nemce. Vsak prihod in odhod je nekaj vzel ter nekaj dodal. Bilo je boleče, a življenje je teklo naprej. Potomci staroselcev še vedno spoštujemo in skrbimo za zemljo, ki so jo s svojim delom pripravili in oblikovali predniki. Hruščani se nismo šteli med Dolince, čeprav smo bili bolj vezani na zahodni del. Zaradi praktičnega pomena Doline, se je takratna gospoda odločila obvladovati Dolino in jo je načrtno poseljevala. Na najprimernejša mesta je najprej naselila svoje lojalne ljudi, na planote Karavank pa odslužene vojake in bivše zapornike. Vas Dovje je nastala že zelo zgodaj, Hrušica pa je bila po pripovedi njena podporna postaja, ki je imela zametke v Beli Peči. Prvotne prebivalce Hrušice bi bilo zato mogoče izslediti v času poselitve Dovjega. Po pripovedovanju je bilo na Hrušici le nekaj lesenih hiš s štalami za konje in govedo ter bogatejša stavba na planoti čez Savo. Gospoda je pričakovala, da bo glavna naloga prvih prebivalcev preživeti in skrbeti za zemljo. Rogarji so prišli v Dolino med prvimi, njihove korenine pa naj bi segale v Belo Peč in celo nekam v Francijo. Bili so poljedelci in gozdarji. Svoje sorodstvene vezi so razvejali po Dolini in naprej proti Ljubljani, zlasti pa po Hrušici in okolici.

Rogarji so bili zaupanja vredni in spoštovani gospodarji. Opravljali so tudi družbeno pomembne naloge. Nekje v 16. stoletju je prišlo obdobje, ko Rogarjev gospodar ni imel naslednika. Imel je same hčere. Z eno od njih se je poročil Jakob Kobentar, ki je prišel iz Gur s Koroške. Pa ni prišel le slučajno. Korošci so bili že pred poselitvijo Doline vezani na hruščanske terene. Pasli so govedo na Rožci. Malo jezerce ob sedanji pastirski koči pa je bilo pomembno za preživetje in razvoj pašne živine. Rožca ima po pripovedi ime po koroškem kraju Rožu in Jakob je planino poznal preden je spoznal ženo. Vzrok za